

Изази сваке недеље на читавом табаку.

Дописи пишу се уредништву, а претплата и огласи А. Пајевићу у Н. Сад.

ГЛАС НАРОДА.

Цена је листу:
на годину 3 фор.
на осам месеци . . . 2 „
на четир месеца . . . 1 „
за Србију годишње 4 „

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ 5 НОВЧ. ОД СВАКЕ ВРСТЕ И 30 НОВЧ. ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ. ЦЕНЕ СУ ЗНАТНО НИЖЕ ЗА ОНЕ ОГЛАСЕ, КОЈИ ШТО ЧЕШЋЕ ИЛИ У ШТО ВЕЋЕМ ОБИМУ ИЗЛАЗЕ У ОВОМ ЛИСТУ.

ЛЕОН ГАМБЕТА.

У Јевропи има разних народа, разних људских племена. Најглавнија и најмнобројнија су три племена: словенско, ђерманско и романско. У романско племе броје се ови народи: Французи, Талијанци, Шпањолци, Португалци, Румуни или Власи и Ладини, који су малобројни и живе у Швајцарској.

Међу овим романским народима најмнобројнији и најзнаменитији су — Французи.

Француски народ је смеса Гала, Римљана и Ђерманца. Највише има у њему галске крви. Како народ, тако и језик француски постао је из галског, римског и ђерманског.

Француски народ је један од првих народа на свету. Врлине су му: бистрина ума, одушевљење и одважност срца. Мане су му: претерана сујета, тако да себе држи за бољег него што јесте, за непогрешљива.

Но поред свију мана Французи су у многим обзирима редак народ. На бојном пољу важили су Французи до скоро као први војници и јунаци. На пољу просвете, науке и уметности учинили су они толико, колико ма који други јевропски народ. На пољу политике урадили су толико, да се њима управо има захвалити, што се народи јевропски сада слободније крећу, што су у јевропским др-

жавама слободније установе корена ухватиле. Французи су својом великом револуцијом од 1789. године оборили неограничену самовласт краљевску, оборили су племство и спахилуке.

Политичка слобода најмање нема ни у једног јевропског народа таквих одушевљених бранилаца као у Француза. Они су најватреније прихватили науку старих народа Грка и Римљана, науку, која захтева, да народом не управља један човек по својој вољи, него да народ сам собом влада и управља. Држава, у којој сам народ власт у рукама има, зове се народна држава или република.

У Француза се од времена прве, велике револуције особито негује још једна вештина, која много вреди, а то је вештина говора, говорништво. За време револуција француских, којих је до сад више било, а и иначе, појављивало се увек речитих људи, веш-

тих говорника, који су у својим одушевљеним беседама најживље и најискреније права народа бранили, за слободу и републику се заузимали.

И у садање доба има у француском народу један детић, који се може бројати међу најдаровитије и најодушевљеније говорнике свију времена. Тај детић зове се — Леон Гамбета.

Леон Гамбета пореклом је из једне ђеновљанске породице. Родио се у Кахору 18. октобра п. рим. 1838. Још у школи показао је да има неки особити дух. Отац га је дао да учи оно, на што није имао воље. Леон захте од оца, да га узме из ове школе. Отац не хтеде. Леон захте то и по други пут претећи да ће, ако му отац не учини по вољи, себи једно око ископати. Отац му не учини по вољи и — Леон ископа себи једно око! . . . Отац га тада узе из ове школе и он сврши права, те се настани као адвокат у Паризу. Тада је царовао над Француском разглашени деспота: трећи Наполеон. Он је сваки слободнији покрет, сваку најмању тежњу за републиком у клици угушивао. Али не могаше то угушити у прима једног Леона Гамбете. Приликом једном изађоше републиканци једном чувеном републиканцу на гроб, да му успомену прославе. Учеснике те свечаности похвата Наполеонова полиција и доведе их пред суд. Тада се јави као бранилац њихов један млад адвокат, који донде непознат беше, и одушевљеном, необичном речитошћу брњао оживљене републиканце. Бранећи републиканце, брњао он републику. Париз и Француска задивиле се. Поштена, републиканска срца новим животом, новом надом пренуше.

А како се звао тај млади, речити бранилац републике? Звао се — Леон Гамбета!

Г. 1869. буде избор за француско законодавно тело. Име Гамбетино беше дотле већ на глас изашло, те и њега изберу Паризлије у законодавно тело. Ту се он поред Фавра и Кремијеа одликовао

као жесток противник царства Наполеонова а као одушевљен поборник републике.

Дође крвави француско-пруски рат. Наполеон срамно ухваћен би код Седана. Паризлије и Француска дануше душом. То беше септембра месеца 1870. Париз устаде на ноге јуначке и изабра себи нову привремену владу, у коју увршћен би Гамбета као министар унутарњих послова.

Када Пруси опколише Париз, оде Гамбета на „луфтбалон“ из Париза, похита у варош Тур, да одељење владе, које тамо борављаше, на већи рад подстакне. Он осим унутарњих преузме и управу ратних послова и од ото доба био је он тако рећи диктатор Француске, управљајући судбином њезином. Гамбета је био за „рат до крајности.“ Он је нове војске стварао, али не могаше успети. Пруси се све више приближаваху Туру и Гамбета се повуче у Бордо. Париз паде. Сазове се народна скупштина. Гамбета 6. фебр. положи диктатуру и мир се утаначи.

Гамбета не могаше спасти Француску, али он спасе, што Французима више вреди од Француске и од сама живота, а то је лепо име, част и понос народа! Он душманима француским доказа даде, да у Француској и када јој је сва редовна војска потучена, могу нове војске тако рећи из земље поникнути. И тако и би. Пруси се уверише, да су Французи и кад су побеђени, јунаци и родољуби.

Сада је Леон Гамбета вођ републиканске странке у француском законодавном телу. С.

М У Ж И Ж Е Н А.

II.

Бле слога мужа и жене по нарави, добро срце и поштење, то су главни основи кућевне и породичке среће. А како све то зависи од лица, то нам онда само ваља мотрити, је ли момак добар, је ли девојка ваљана и честита, а на друго толико и не гледати. Двоје ваљаних знаће се усрећити без туђе помоћи, знаће се дићи и без новца и без пријатеља.

Али још има нешто, што је веома важно за породичку срећу и што је управо исто тако услов да се двоје слажу, као и једнаке прилике по нарави. То је прилика по телу и телесним својствима. Муж и жена могу само онда једно с другим срећно, задовољно и у миру живети, и здраву и честиту децу изродити, ако су једно другом прилика и по годинама, по телу, по здрављу и по телесним навикама. Не слажу ли се они ма где у то-

ме, онда је тешко среће и задовољства, а још теже здрава, честита подмлатка.

Знам да ће ми који од вас овде забавити, а можда и с правом. Претом ће ми показати срећне породице, где баш муж и жена нису прилика. Ал' ово су врло ретки изузетци, а чисто бих рекао, да ни ти изузетци нису такви, као што их ми видимо. Верујте ми, да је така срећа само за око свету и поругљивим језицима. У срцу такве породице подгриза живот и срећу првић, а тај се зове разно: кад кајање, кад жеља, кад прегоревање, кад чежња за правом усладом, а кад опет права телесна болест. Та не може другаче ни да буде! Сваки је човек бар мало себичан, и гледа да себи најбоље угоди. Може ли он дакле мирно гледати, да други на сваку руку ужива, а он да свега тога нема? То би било неприродно, и ако уживање

није цел брака, и ако навика многу разлику изглади.

Што ми се чини најштетније по срећу и напредак, а још више по здравље и отхрањивања подмлатка, то је по гдекојим крајевима нашега народа онај обичај, да је момак много млађи од девојке, ил' девојка тако рећи дете спрам младожење свога, дакле неприлике по годинама. Ово ми се чини тако важно, да ми се не може на ино, а да се код тога мало не задржим.

У наших тежака по Срему, Бачкој, Банату, а јамачно још и по другим крајевима жене момке не толико, да он добије друга свога, колико, да кућа добије чељаде за теже послове. Према томе се и журе са женидбом, и бирају јаку, старију младу, „која може снопље вилама на воз набацати.“ „која може до сванућа тридесет хлебова умесити“ и т. д. Момак још нема ни 18 година, па често имају кубуре, да власт допусти тако младом момку женити се (мите пона, домина, кнеза), а девојка претурила давно двадесет. Момак млад као роса, још неразвијен, кашто кржљав, слаб, неумешан, стидан, а девојка „као град,“ здрава, једра, умешнија, разборитија. Па шта је природна последица тога? Да у многим случајима не буде никако порода, да је пород кржљав, неразвијен, болестан, да се момак никако и не развије, да жена овлада мужем и кућом, да завија мужем како јој је драго, и да у таким приликама (особито кашње, кад жена већ оматори) никад није праве породичке среће и мира. А све да и није тога, опет је грдна штета, да млад човек узме много старију жену, а та је штета од такве важности, да би сама она довољна била, да нас увери, е је прилика по годинама један од најглавнијих услова и кућевној срећи и породичком напретку. Замислите себи момка од 17 до 18 година и девојку од 24—25 после петнајест година брачна живота. Дотле су ил' изродили мало порода ил' никако га и немају; она је сада четрдесет година, па како наше тежачке жене ве-ома брзо увену, она се побабала и ојаловила, а човек јој је сада тек у најбољој снази, у најбољем добу, да рађа здраву дечицу. Колико је ту изгубљено за породицу и потомство, а кућа и домазлук губи тиме, што човека ништа не веже за кућу. Он лети „по сви зли небели“ од казана до казана, од бирта до бирта, а жена опет на другу страну по врачарама, не би ли му што уврачале. Човек је овако пре времена ојаловио, а жена је опет пропустила најмање десетак својих родних година као девојка, кућа је изгубила љубав, слогу и заједницу између мужа и жене, и сав кућевни благослов, што уз то иде.

И код варошана је тога, ал' не толико и не тако. Варошани и људи из виших сталежа нашега народа, ил' мудрују дуго, па се не ће да жене, ил' се боје жене, деце, и велика трошка, па се не ће дотле да жене, док нису што стекли и кућу основали (баш као да није природније и обичније, да се с женом и кућа тече.) Оно мало што се на време ожени, ил' нађе себи прилику, ил' се ожени из хатара с неприликом. Сви други дочекају тридесету годину (а и више) па тек онда узимају девојчицу од 15—17 година. То је опет противна неприлика. Човек је изгубио толико и толико својих родних година у свакаком животу, кашто оболео и ослабио, навикао се на неуредан живот, па сад хоће да усрећи младо девојче. Још се није добро ни привикао на кућевни живот, а он већ оматорио. Жена у најлепшим својим годинама, а муж отромио, тражи тек само добра јела и вина. Може ли ту бити кућевне и породичке среће?

Дакако да код варошана и имућнијих људи те разлике нису тако велике, а и немају толико уплива, јер код имућнија света држи се и човек и жена уз добар живот доста дуго. Ал' опет је момковање до 30—35 година врло велики непријатељ брачном и породичном животу, и ваљало би да то једном престане. „Ко се рано ожени и рано устане, не ће се кајати“ веле наши. Где то баш није могуће онде је главно, да се бира себи прилика. Момак од 30 година не треба да узима девојчицу од 15 година.

За што се наши момци из виших сталежа тешико жене и дуго чекају рекао бих да су женске саме криве. Њихове навике и њихово образовање иде таквом странпутицом, да се човек доиста мора побојати, да не ће срећан бити у брачном животу. А боме и оно, што сада жена од свога мужа за себе и своју децу иште, хоће често човека да поплани.

Још бих имао да споменем овом приликом старце удовце и маторе удовичине, што се избекуме те узимају младе девојке и момке. То су доиста створења и без срца и без образа. За своју насладу жртвују не један, него више живота. Није доста, што сахране један млад живот, већ изроде с њиме у старим својим годинама на своју срамоту и по које дете.

„Кратко главње, готови угарци,
Позна ђеца, готове сироте“

вели наша песма, а наука каже да из такога брака излази сијасет кљасте и болесне деце. Један немачки учен човек испитивао је ту ствар, па вели, да је из таког спаривања изашло доста

Леон Гамбета пореклом је из једне ђеновљанске породице. Родио се у Кахору 18. октобра п. рим. 1838. Још у школи показао је да има неки особити дух. Отац га је дао да учи оно, на што није имао воље. Леон захте од оца, да га узме из ове школе. Отац не хтеде. Леон захте то и по други пут претећи да ће, ако му отац не учини по вољи, себи једно око ископати. Отац му не учини по вољи и — Леон ископа себи једно око! . . . Отац га тада узе из ове школе и он сврши права, те се настани као адвокат у Паризу. Тада је царовао над Француском разглашени деспота: трећи Наполеон. Он је сваки слободнији покрет, сваку најмању тежњу за републиком у клици угушивао. Али не могаше то угушити у прсима једног Леона Гамбете. Приликом једном изађоше републиканци једном чувеном републиканцу на гроб, да му успомену прославе. Учеснике те свечаности похвата Наполеонова полиција и доведе их пред суд. Тада се јави као бранилац њихов један млад адвокат, који донде непознат беше, и одушевљеном, необичном речитошћу брањаше окривљене републиканце. Бранећи републиканце, брањаше он републику. Париз и Француска задивиле се. Поштена, републиканска срца новим животом, новом надом пренуше.

А како се звао тај млади, речити бранилац републике? Звао се — Леон Гамбета!

Г. 1869. буде избор за француско законодавно тело. Име Гамбетино беше дотле већ на глас изашло, те и њега изберу Паризлије у законодавно тело. Ту се он поред Фавра и Кремијеа одликовао

као жесток противник царства Наполеонова а као одушевљен поборник републике.

Дође крвави француско-пруски рат. Наполеон срамно ухваћен би код Седана. Паризлије и Француска дануше душом. То беше септембра месеца 1870. Париз устаде на ноге јуначке и изабра себи нову привремену владу, у коју увршћен би Гамбета као министар унутарњих послова.

Када Пруси опколише Париз, оде Гамбета на „футбалону“ из Париза, похита у варош Тур, да одељење владе, које тамо борављаше, на већи рад подстагне. Он осим унутарњих преузме и управу ратних послова и од ото доба био је он тако рећи диктатор Француске, управљајући судбином њезином. Гамбета је био за „рат до крајности.“ Он је нове војске стварао, али не могаше успети. Пруси се све више приближаваху Туру и Гамбета се повуче у Бордо. Париз паде. Сазове се народна скупштина. Гамбета 6. фебр. положи диктатуру и мир се утаначи.

Гамбета не могаше спасти Француску, али он спасе, што Французима више вреди од Француске и од сама живота, а то је лепо име, част и понос народа! Он душманима француским доказа даде, да у Француској и када јој је сва редовна војска потучена, могу нове војске тако рећи из земље поникнути. И тако и би. Пруси се уверише, да су Французи и кад су побеђени, јунаци и родољуби.

Сада је Леон Гамбета вођ републиканске странке у француском законодавном телу. С.

М У Ж И Ж Е Н А.

II.

Еле слога мужа и жене по нарави, добро срце и поштење, то су главни основи кућевне и породичке среће. А како све то зависи од лица, то нам онда само ваља мотрити, је ли момак добар, је ли девојка ваљана и честита, а на друго толико и не гледати. Двоје ваљаних знаће се усрећити без туђе помоћи, знаће се дићи и без новца и без пријатеља.

Али још има нешто, што је веома важно за породичку срећу и што је управо исто тако услов да се двоје слажу, као и једнаке прилике по нарави. То је прилика по телу и телесним својствима. Муж и жена могу само онда једно с другим срећно, задовољно и у миру живети, и здраву и честиту децу изродити, ако су једно другом прилика и по годинама, по телу, по здрављу и по телесним навикама. Не слажу ли се они ма где у то-

ме, онда је тешко среће и задовољства, а још теже здрава, честита подмлатка.

Знам да ће ми који од вас овде забавити, а можда и с правом. Прстом ће ми показати срећне породице, где баш муж и жена нису прилика. Ал' ово су врло ретки изузетци, а чисто бих рекао, да ни ти изузетци нису такви, као што их ми видимо. Верујте ми, да је така срећа само за око свету и поругљивим језицима. У срцу такве породице подгриза живот и срећу црвић, а тај се зове разно: кад кајање, кад жеља, кад прегореваше, кад чежња за правом усладом, а кад опет права телесна болест. Та не може другаче ни да буде! Сваки је човек бар мало себичан, и гледа да себи најбоље угоди. Може ли он дакле мирно гледати, да други на сваку руку ужива, а он да свега тога нема? То би било неприродно, и ако уживање

није цел брака, и ако навика многу разлику изглади.

Што ми се чини најштетније по срећу и напредак, а још више по здравље и отхрањивања подмлатка, то је по гдекојим крајевима нашега народа онај обичај, да је момак много млађи од девојке, ил' девојка тако рећи дете спрам младожење свога, дакле неприлике по годинама. Ово ми се чини тако важно, да ми се не може на ино, а да се код тога мало не задржим.

У наших тежака по Срему, Бачкој, Банату, а јамачно још и по другим крајевима жене момке не толико, да он добије друга свога, колико, да кућа добије чељаде за теже послове. Према томе се и журе са женидбом, и бирају јаку, старију младу, „која може снопље вилама на воз набацати,“ „која може до сванућа тридесет хлебова умесити“ и т. д. Момак још нема ни 18 година, па често имају кубуре, да власт допусти тако младом момку женити се (мите попа, домина, кнеза), а девојка претурила давно двадесет. Момак млад као роса, још неразвијен, кашто кржлав, слаб, неумешан, стида, а девојка „као град,“ здрава, једра, уменија, разборитија. Па шта је природна последица тога? Да у многим случајима не буде никако породе, да је пород кржлав, неразвијен, болестан, да се момак никако и не развије, да жена овлада мужем и кућом, да завија мужем како јој је драго, и да у таким приликама (особито кашње, кад жена већ оматори) никад није праве породичке среће и мира. А све да и није тога, опет је грдна штета, да млад човек узме много старију жену, а та је штета од таке важности, да би сама она довољна била, да нас увери, е је прилика по годинама један од најглавнијих услова и кућевној срећи и породичном напретку. Замислите себи момка од 17 до 18 година и девојку од 24—25 после петнајест година брачна живота. Дотле су ил' изродили мало породе ил' никако га и немају; она је сада четрдесет година, па како наше тежачке жене веома брзо увену, она се побабала и ојаловила, а човек јој је сада тек у најбољој снази, у најбољем добу, да рађа здраву дечицу. Колико је ту изгубљено за породицу и потомство, а кућа и домазук губи тиме, што човека ништа не веже за кућу. Он лети „по сви зли небели“ од казана до казана, од бирта до бирта, а жена опет на другу страну по врачарама, не би ли му што уврачале. Човек је овако пре времена ојаловио, а жена је опет пропустила најмање десетак својих родних година као девојка, кућа је изгубила љубав, слогу и заједницу између мужа и жене, и сав кућевни благослов, што уз то иде.

И код варошана је тога, ал' не толико и не тако. Варошани и људи из виших сталежа нашега народа, ил' мудрују дуго, па се не ће да жене, ил' се боје жене, деце, и велика трошка, па се не ће дотле да жене, док нису што стекли и кућу основали (баш као да није природније и обичније, да се с женом и кућа тече.) Оно мало што се на време ожени, ил' нађе себи прилику, ил' се ожени из хатара с неприликом. Сви други дочекају тридесету годину (а и више) па тек онда узимају девојчицу од 15—17 година. То је опет противна неприлика. Човек је изгубио толико и толико својих родних година у свакаком животу, кашто оболео и ослабио, навикао се на неуредан живот, па сад хоће да усрећи младо девојче. Још се није добро ни привикао на кућевни живот, а он већ оматорио. Жена у најлепшим својим годинама, а муж отромио, тражи тек само добра јела и вина. Може ли ту бити кућевне и породичке среће?

Дакако да код варошана и имућнијих људи те разлике нису тако велике, а и немају толико уплива, јер код имућнија света држи се и човек и жена уз добар живот доста дуго. Ал' опет је момковање до 30—35 година врло велики непријатељ брачном и породичном животу, и ваљало би да то једном престане. „Ко се рано ожени и рано устане, не ће се кајати“ веле наши. Где то баш није могуће онде је главно, да се бира себи прилика. Момак од 30 година не треба да узима девојчицу од 15 година.

За што се наши момци из виших сталежа тешико жене и дуго чекају рекао бих да су женске саме криве. Њихове навике и њихово образовање иде таким странпутицом, да се човек доиста мора побојати, да не ће срећан бити у брачном животу. А боме и оно, што сада жена од свога мужа за себе и своју децу иште, хоће често човека да поплаши.

Још бих имао да споменем овом приликом старце удовце и маторе удовичине, што се избекуме те узимају младе девојке и момке. То су доиста створења и без срца и без образа. За своју насладу жртвују не један, него више живота. Није доста, што сахране један млад живот, већ изроде с њиме у старим својим годинама на своју срамоту и по које дете.

„Кратко главње, готови угарци.
Позна ђеца, готове сироте“

вели наша песма, а наука каже да из такога брака излази сијасет кљасте и болесне деце. Један немачки учен човек испитивао је ту ствар, па вели, да је из таког спаривања изашло доста

глухе, глухо-неме и друге болесне деце, да је вапијући грех рађати таку децу, а крајна нехајност од власти и закона, допуштати таки брак. Исто то вели и за сувише млада момка и девојку. А како

је код нас? — За момка смо видели, да се жени већ од 17 и 18 година, а за девојку веле да се може удати, ако је момак не може својим шеширом свалити! Лепо мерило.

КАКО СЕ ШИРЕ ПО ЗЕМЉИ БИЉКЕ И ЖИВОТИЊЕ.

(Свршетак.)

Свака биљка и животиња има у себи воде и то 80 постотака т. ј. од 100 делова има 80 делова воде и 20 другог градива. Вода је дакле најглавнији састојак биљака и животиња, и за то је на земљи толико воде. У жарком појасу падне 100 до 130, а у Немачкој 20 до 24 палца воде т. ј. она вода која из облака у виду кише пада, толико напада, да кад би се сва у једно скупила, износила би у висину онолико палца (цолова), колико је горе споменуто. Вода има своје биљке и животиње, своје ливаде и жбунове, као на прилику саргасо-мора, која су пуна биљака и која се налазе западно од Авора (ате у атлантском океану, који се протеже између Јевропе и Африке с једне и Америке с друге стране). У јужним морима гњурач налази често мноштво биљака. Ту ти је биљка до биљке густа као шума. Дно је покривено зеленим кадифели-ћилимом, по коме се морска салата шири; ову пробија црвено, скарлет-боје лишће; разне врсте маслине боје расту по стенама, међу којима се дивна морска ружа у лепим бојама прелева; има ту и биљака које су до 30 стопа у висину, које изгледају као нека морска дрвета са зеленим, жутим или црвеним лишћем, које се шири као какве грдне лезе, као мреже испреметене.

Ни животиње морске нису ружније. Ту су ти разнолики корали или полини, који изгледају као каква резотина од слонове кости. Они изгледају црвени као пламен или зелени као смарагд, жути или тамно модри. Дивне боје ових животиња, које су сличне цвећу, опомињу те на лале, које цветају по азијатским киргиским стенама. Међу овима играју се по шареним, грдним шкољкама и пужевама златне, сребрне, порфирне или као небо плаве рибе. Оне се играју као тице међу гранчицама. Као што на брдима све другчије биљке расту, што се више пењеш, тако у мору има све другчијих биљака, што се дубље спушташ, јер тамо све мање светлост продире. У грчком архипелагу (мору) нема биљака дубље од 600 стопа, а животиња дубље од 1500 стопа. А то за то јер тако дубоко не допире светлост, а и за то, јер што се дубље иде у море, то је све већи притисак воде и све више

има соли у њој. Што се дубље иде, то је другчија боја биљака и животиња. Горе је најразноличнија. За њом долази зелена и модра, дубље црвена и жута, а у тамној дубљини су скоро без боје.

Ваздух је човеку нуждан, не само да га дише, него да га притискује тежином од 30,000 фуната. Кад би ваздух престао човека притискивати, престао би живети. Што се човек више пење, то га ваздух мање притискује и тело му све већма мањкава. За то се ми чудимо кондору, који се уздигне над Андима 20,000 стопа у висину. Кад га с високог брда гледаш изгледа као црна тачка у ваздуху. У Андима не могу пси и мачке да живе у висини од 12,000 стопа. Неки су их однели у Церо де Наско, варош, која лежи у висини од 13,228 стопа, и тамо су их спонали грчеви те су поцркали. Ловачки пси најбоље инглеске врсте нису могли у висини од 9000 стопа да лове. Тек потомци им науче се на тај тањи ваздух.

Човек је кадар живети у сваком крају земље. У Андима има перуанских села, која су 13,500 стопа над морем. У Хималаји има једно село, које лежи у висини од 14,700 стопа. Ту има коза, што дају врло фину вуну. У варошима Боготи и Потози, које су од 13,000 стопа у висину, држе се играчке, играју људи као у ма којој јевропској вароши.

И биљке и животиње имају своју историју. У старо доба било је другчијих животиња, а сада има другчијих. Земља наша састоји се из много слојева, у којима су биљке и животиње окамењене. Али и садање животиње мењају се. Лама и крушевина, инђијанска шећерна трска нису више дивљи него питоми производи. Свугде усев истерује дивље биљке, домаћа животиња слободне шумске животиње. Што је човек овде разорио, то је на другој страни обилато нагнадио.

На пољанама јужне Америке животиње су се јако умножиле. Те су животиње тамо однесене, па су тамо и подивљале. У Пампас-равницама код Буенос-Ајреса, вароши у јужној Америци, има до 3 милијуна коња и до 12 милијуна говеда; ови су истиснули друге животиње: гуанака, јелена и ноја. Као што је опет чкаљ, који се кроз стотине миља раширио, биљке истиснуо! Кава и шећерна трска, ра-

зне боје и зачини из далеког истока раширили су се у удаљеном западу. Ми смо из Америке добили кромпира, кукуруза и духана за жито и шеницу. Али се у Америци пресадила и крушевина, шећерна трска и друге биљке из Азије. Намук, који је из источне у западну Инђију и у Бразилију, у Мисир и Алжирску, на афричку златну обалу, у Китај и Аустралију пресађен, роди свуда туда обилато. Винову лозу, која расте у малој Азији и на каспском језеру дивља, пресадили су још Финичани у јужну Француску, а римски цареви на Дунав и на Рајну (река у Немачкој.)

Човек врло многе животиње тамани, тако да читаве врсте мало по мало изумиру. У самој Холандској ухвате сваке године до 2000 милијуна харинага, па веле, да их није нимало мање. На обалама Нове Фундландије, у Америци, убију преко године до 400,000 морских паса, у Норвешкој 20.000 јониних риба, у јужном мору 10000 китова. То хватање

тамани животиње, особито веће. Неке су већ изумрле, а друге ће за њима. Морска крава, која се налазила у једном мору код Америке, не види се више од 1768. године; неке врсте голубова нема у Француској од г. 1598. Тако је понестало нојева у Новој Селандији, дива-јелена у Ирландији. На крају 17. века убили су у Саској последњег медведа. Биволи, којих имаде у Америци у дивљем стању, повукли су се с Инђијанцима у стеновите горе. По пољанама мексиканским лутало је пре десет година до својих 300,000 Инђијанаца, који живљаху од јединог бивољег меса. Колико је ових животиња убијано, може се отуд знати, што је често десет до дванаест хиљада језика бивоских на једној лађи на вашар доважано.

Но човек убијајући животиње себе захрањује, и ако и иначе разумно живи, множи се и шири се по пољанама, које су пређе животиње заузимале.

По немачком.

С.

О К У П А Њ У.

(Свршетак.)

Видели смо већ, каква уплива има топла вода на човечије тело. У први мах, кад уђемо у топлу воду, топлота нам оснажи животну делатност. На скоро се за тим примиримо и уморимо, а кад нам кожа почне јаче да испарава, онда осетимо неку пријатну расхладу по целој телу. До тога у многим приликама, особито у болестима, не можемо доћи ни на који други начин, него кад се купамо у топлој води. Уплив се тај изгуби, ако останемо сувише у води, и ако кад се купамо, непрестано досипљемо вруће воде.

Кад тако претерујемо, повећа нам се топлота у телу; од тога се зацрвени кожа, а под водом не може да се зноји. Онда дишемо браће и теже, било нам куца пуније и живље, крв појури у главу, жиле на врату јако куцају, осећамо притисак у глави, глава нам постане тешка, хвата нас несвест, светлаци нам играју пред очима, док се на послетку лице не прелије самим знојем. Кад се иначе знојимо, добро се осећамо, а у овој прилици нам је зној непријатан.

Кад се тако непажљиво употреби топла вода, онда после купатила може горе да нам буде, него што је пре тога било. За то, кад већ хоћемо топла купатила да употребљујемо, треба ево ово да нам буде главно правило: за време купања ни по што не ваља досипати топле воде, јер то штоди, а кад после пријатне топлоте у први мах, осетимо

расхладу по телу, онда је најзгодније време, да изиђемо из воде.

Са свим што противно постићи ћемо хладним купатилима.

Кад уђемо у хладну воду, осетимо у први мах неку језу по телу, па и онда, кад је ваздух сила хладнији од воде. То долази отуда, што вода много брже спроводи топлоту, него ваздух. Од хладноће се скупе сићушне жилице по кожи и за то нам кожа побледи, јер крв из коже појури у нутра, у тело.

Дешава се, да се за први мах, кад уђемо у хладну воду, сви стресемо, да тешко дишемо и да нам било почне слабије да удара, у опште сва животна делатност стиша нам се за први мах.

Само што то не траје дуго. Одмах после тог првог утиска настане „отпор“, о коме смо од пре рекли коју више.

На који управо начин постаје тај отпор, не зна се са свим поуздано. Неки мисле, да крв, кад се истисне из коже и појури у нутра, у тело, надражи већма живце и живци почну онда силније да раде; други мисле, да тиме, што нестане топлоте са површине тела, мора у нутри да се развије више топлоте, да би се изједначила сва топлота по телу. Било једно, било друго или обоје заједно, толико стоји, да отпор тај не изостане никад, па се јавља и код оних људи, који нису баш по све здрави и снажни.

Ако се крећемо у води, нарочито ако много пливамо, онда се тај отпор знатно увећа и на место пређашње зиме и језе, осетимо пријатну расхладу.

Ако и овде не ћемо да претерујемо, онда не треба сувише дуго да остајемо у води, особито онда не, кад се купамо у кади или кад се у реци не крећемо колико треба, кад не пливамо.

Кад за времена изађемо из хладне воде, хоће рећи онда, кад још траје отпор, онда после купања не ћемо ни дрктати ни цвекотати зубима, што је у век знак, да смо одвише остали у води. Шта више, кожа ће нам се кад је протремо, зацрвенети, осетићемо, како нам све у телу бујније ради. С поља на кожи осећамо пријатну топлоту, а из нутра у телу свежу расхладу. Тело нам је очеличено, те не може непогода да му науди толико, колико иначе, кад нам је тело млитаво и лабаво.

Ми смо овде говорили до сад о томе, какав уплив има вода на човека, са природњачког гледишта. Какво ће се купатило употребити, то ће здрав човек сам моћи пресудити, шта му већма годи, а болесник и онако мора тражити лекареве помоћи, па ће му лекар и у избору купатила бити на руци.

У опште се могу поставити ова правила.

Људи, који од плућа болују, не смеју се у опште ни купати. Притисак воде, који је с тога, што је вода тежа, сила јачи, него што је притисак ваздуха, сам тај притисак воде учини, да такви људи почну одмах теже да дишу. Ваздух из плућа (белих цигерица) издишу врло

лако, али не могу исто тако лако да га удишу, увуку у прса. Кад издишу, онда им при томе помаже притисак воде, јер вода с поља притисне прса, те истера ваздух на поље; кад удишу, онда морају раширити прса, а потиснути и ону воду, која се налази око прсију, што већ врло тешко иде. Тих тешкоћа имају већ онда, кад се купају у млакој води; у хладној и врелој води придође још и уплив на крв и на живце, крв јаче појури по телу, плуће се препуне крвљу, те мора крв кроз уста да се избаци на поље.

Људи, који у своме послу долазе по вас дан у додир са прашином, уљем или у опште са таквим материјама, од којих се шупљике на кожи лако заштију, треба да се сваки дан перу сапуном, јер сапун је у стању да раствори сваку маст, а осим тога бар двапут преко недеље да се купају у млакој води. Тиме се кожа очисти, а ни хладноћом ни топлотом не поремети се нимало животна делатност. Ако се у таквој води добро протре кожа, онда се мали губитак топлоте надокнади тиме, што кожа бујније ради.

Људи, који у послу непрестано седе, који раде умом и памећу, треба да се купају у хладној води. По кратком времену осетиће, како благо утиче таква вода на њихово тело, како им сви делови тела постају живљи и снажнији.

Дуже се времена купати у топлој води, није добро за здраве и у опште топла купатила ваља употребљавати само по лекарском савету.

На против хладна вода у опште добро чини и ваљано је средство, да се одржи здравље. Особито чини добро хладна вода женским.

Б Е Л Е Ш К Е.

44. (Добра се музара познаје по репу.) У Швајцарској газде, кад купују краве музаре, пазе особито на њихов реп. Ако је овај одмах с почетка, где се доле пушта, дебео, онда је то знак слабе музаре.

Чим је реп горе тањи и чим допире ниже испод колена, тим је музара боља.

45. (Тврде шунке) који пут се кувају по више сати, па ипак им је месо тако тврдо, да га једва и сечеш, а камо ли још и жваћеш.

Таку стару шунку умотај у грубу крпу, па је укупај за једну стопу дубоко у земљу, која нити је пресуха, нити превлажна. По што је два сата била у земљи, извади је, стави је у лонац, па никад свежијег и куснијег меса!

46. (Треба ли краве на дан двапут или трипут мустити?) Обично се музу краве од почетка новем-

бра до краја априла двапут на дан. А то, веле, за то, што због зимске хране у крављем вимену нема толико млека, као кад се крава храни зеленом крмом.

То не стоји. Хоћемо ли да добијемо више или мање млека, не зависи само од боље или горе хране, него и од тога: је ли у стању крава, да даде више млека, кад се помузе трипут на дан.

И коликоћа и каквоћа млека зависи од времена: колико дуго стоји млеко у вимену.

Млеко, из јутра помузено, стајало је у вимену 9 сати, те је водено и од слабе вајде за младо масло (путер); млеко, у подне помузено, стајало је у вимену 8 сати, те је већ јаче и боље; а млеко, у вече помузено, стајало је у вимену 8 сати, те је и најјаче и најбоље.

Истина да га јутром намуземо највише, у подне мање, а у вече још мање, али је млеко у вече масније, а оно, што је из јутра помузено, боље је опет за сир.

Муземо ли краву двапут на дан, то требамо за једну фунту „путера“ 13 ока млека; ако је пак на дан трипут муземо, треба нам за једну фунту „путера“ само 10 ока млека.

Додамо ли још к томе, да добијамо и више млека, кад краву муземо трипут на дан, то добијамо онда и више „путера“, дакле нам се свакако боље исплаћује крава.

47. (Ронац или коњшак.) Ронац је дугачак 1½ палац, озго је мрке, оздо црвено жуте боје. Копан испод земље дугачке ходнике, који имају на крају као kotaо, изгризе све биљке, које му при копању стају на пут. Тиме је од грдне штете.

Оплођена женка направи у јуну или у јулу на по стопе под земљом дупљу, у коју снесе своја сјајна, жуто мрка јајца, која су налик на пројино

врно. Тих јајаца има који пут по 200 до 300 на једној гомили. Та је дупља налик на какву боцу, дугачка је 1 палац, а исто је толико и висока, углачана и има с једне стране излазак, који је у криво савијен.

У јулу или у августу измиле млади, који су у многоме налик на црне мраве.

Да на коме месту има ронца, може се познати по томе, што биљке на около вехну и опадају и што се местимице онажа избачена земља.

Ронци се најсигурније могу стаманити, кад се у јуну и јулу униште јајца, по што им се гнезда избоду.

Сигурно средство је и ово: Ископају се у септембру у врту неколико јама, 2 до 3 стопе у дубљину и 1 стопу у ширину. У те се јаме метне коњска балега, на се после опет покрију земљом. Чим први мраз навали, завуку се ронци у те јаме, те их тако више на један мах можемо стаманити. —

Л И С Т А К.

ШТА БИВА ПО СВЕТУ.

Наши крајеви.

Нови Сад 20. јула.

Српски народни црквени сабор састаде се у петак у очи св. Илије, и по други ред бирао је патријарха. 56 посланика дадоше глас румунском митрополиту, Прокопију Ивачковићу, а њих седморица гласаше за (некад народног) владике Никанора Грујића, и по томе огромном већином гласова изабран је први од ове двојице за српскога патријарха! . . .

А како до тога дође, већ знаће поштовани читаоци наши по ономе, што у пређашњем броју навестисмо. Тиме злослутнице погодише. И тако после готово 200 година нашега овде као народ станка зби се, што се никад дотле ни мислило није, да би у таквој прилици народној и могло бити! . . .

У среду пред тај избор прочитано је сабору царско писмо, где се јавља: да Њ. В. цар, краљ и велики војвода српски на предлог уг. министарског председника и са знањем хрватске земаљске владе не налази се побуђеним, да к учињеном избору (Арсенија V. за патријарха) с највишом потврдом приступи.

Овако гласе речи царске — а у земљи уставној за сваки чин владарев одговара влада, која што владару предложи и саветује. И како разговор о овоме засеца у политику, а лист овај није тој намењен — зато прелазимо преко тога. Ми чисто погађамо, како ће наши поштовани читаоци и сами судити и расуђивати.

Даље се јавља у тој посланици царској, да је о плати патријарховој решено, и да ће се после овог другог избора сабору овоме дати на знање. Закључак сабора српског од г. 1871. о бирању владика даће се најпре синоду (збору) владика да каже, што узима на то; за овај мах пак синод ће бирати владике.

То је главно из царског писма, које је потписао осим цара још и Бито, поменути председник угарског министарског, као што је то већ и ред у земљи уставној.

Писмо царско саслушао је сабор с поштовањем, како се пристоји. Са лица свакому могао си погодити, шта ком на срцу и у души таји. „Сабор и публика, вели „Застава“ били су у смућено-тихом расположењу, тако да је типина импонисала (поштовање уливала.)“

Иза тога тај дан и сутра дан саборски посланици су се договарали у конференцији: шта ће да чине и како ће. Ту је било предлога штоно р-ч, ко кише и говора и сувише. Еле на послетку многе мисли мислише на једно смислише: да бирају и по други ред и то, као што с почетка рекосмо, румунскога митрополита Ивачковића. И што сложна браћа рекоше, те и опет показаше свету, и ком нарочито требаше: да је већина народа, и то огромна већина народа српског у снази слогом; понустила је, то и тиме своје опадаче и клеветнике посрамила, који износише и потвараше на народ српски, на народну странку: да смо ми бунције, да радимо о преврату, и бог те пита шта још не!

И сад идемо да видимо: хоће-ли новоизабраник замени место Арсенијево онако, како је по народ српски пробитачно — хоће-ли патријарх Ивачковић, из младости присни друг и пријатељ Арсенија Стојковића, бити му друг и пријатељ и у делу, толико искушаног народа српског: да народу ославе лепши дан у просвети и напретку. . . Идемо да видимо!

Та, Прокопије Ивачковић је наше горе лист; као српски владика седе он испрва на столицу српског владичанства јенопољског, на столицу Саве II. Бранковића — ал су после прилике ванеле, те се браћа Срби и Румуни расташе, и крстом се и путирем и круном митрополитском раздвојише, те Ивачковић буде црквена старешина Румунима.

А драгом, и од свег народа српскога љубљеном светом оцу Арсенију шаћемо глас народа: разлог државни учини,

те деспот Ђурђе у тамници умре; разлог угарски учини, те нам Арсеније V. круне светосавске и Јоаникијеве не понесе — али од свих круна света, и од свију достојања и достојанства светских, најсјајнија је круна и највешће достојање љубав народа. И та љубав тог „великог господара“ прати узастопце владика Арсенија Стојковића, и с колена на колена ићи ће глас народа, да спомен остане народу и свету: како синови свог оца љубе и поштује народ пастира „што и душу своју полаже за овце своје!“

Страни свет.

У Цислитиви је цар помиловао преко 200 апсеника, међу којима је и чувени чешки вођ Скрејшовски, коме је тиме затвор од три месеца опроштен.

У Француској је одбацивање предлога Казимира Перијера, који је хтео да се република прогласи, огорчење изазвало. Републиканци су предложили, да се законодавно тело распусти и хоће да се још ове недеље тај предлог у претрес узме. Већина скупштине пак намерна је, да се та ствар тек после два месеца у претрес узме. По најновијим вестима надају се републиканци, да ће већину задобити за то, да се предлог у претрес узме и по њиховој жељи реши, јер многи конзервативци нису у Верзаљу.

У Шпанији траје непрестано борба међу републиканцима и карлистами. Сада се појавио предлог, да се Шпањолска споји са Португалском, но ни Шпањолци ни Португалци неће тога савеза. Кастелар је такођер противан томе савезу и развио је свој програм, у ком захтева слободу и демократију на темељу конзервативне републике.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Женска школа на Цетињу.) Прошлого месеца држани су испити на цетињској женској школи. На испиту је био и кнез Никола са својим ћеркама. Осим изврсног успеха у наукама, показашу ученице вештину своју и у ручним женским пословима, изложивши свој рад у обилатој количини. Велики број ученица, које се одликоваху, беху обдарене новчаним наградама и сликама, а кнегињица Зорка обдарила је учитељицу гђу Јелену Вицковића. До сада је ова школа била приватна, али са идућом школском годином стављена ће бити у врсту редовних школа по прописима школског закона.

(Ко не плаћа порцију?) У пештанским новинама стоји, да ни сам министар унутарњих послова гроф Сапари није платио порцију, да је дакле у респанцији. Леп министар! Леп држава! . . .

(Громови.) У Јегри пукло је три грома једно за другим и убило је једног човека, једну жену и једну краву. На другом месту у Угарској убио је гром седморо деце.

(Школе у Немачкој.) У Немачкој има 60 000 школа. Од ових је 850 великих, 214 малих, а 14 реалних гимназија, 483 реалних и виших грађанских школа. Свега има ученика 180,000.

КЊИЖЕВНА БЕЛЕШКА.

* (Дела Јакова Игњатовића. Књига прва. Издава Матица српска. У Новоме Саду. 1874. Стоји 80 нов. а. вр.) Игњатовић је познат као један од најбољих наших приповедача и књижевника, те за то не ће бити потребе, да у похвалу ове књиге трошимо речи. У овој првој књизи је лепа приповетка: Манзор и Џемила и ови поучни чланци: Србин и његова појезија (песништво), Три српска списатеља (Сима Милутиновић Сарајлија, Милован Видаковић и Јован Пачић), Српско списатељство и Сима Игњатовић.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Нови Главашу поседнику овдашњем од матере црве, који је поклоно 2 чирака 5 стопа висока од финог кинезког сребра, која су на бечкој светској изложби од њега виђена и купљена. Живио и сре но му поколење било.

У Врањеву 1874.

Д. РАДИВОЈЕВИЋ.

црк. школ. општине председник.

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Г. Дим. Јанковићу, св. Андрија. Платили сте на целу годину Друштву Касине, Шид. Примисмо претплату од 1 јула до краја године.

О Г Л А С И.

ЗА УКВАРУ (КИЛУ)

нема боље помоћи осим мојих потпасача који су најбоље врсте. Наручбине се шиљу уз нахнаме по пошти, али ваља и поручити с које је стране фалер, спуштали се доле, и меру око тела.

Фине рукавице, само 1. фор. 10. нов. пари то само на то једно за добро припознато место код

Аугуста Циглера,

3—4

лебарска улица у Новом Саду.

СПРАВЕ

ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

могу се добити код подписани као што слеђује:

Једна млатица од 6 коња снаге из фабрике Claytona Schutlevorta Linkoln-а у Инглеслој кошта овде 700 фор.

Једна млатица од 6 коња снаге из фабрике Стевана Река у Пешти кошта овде 600 фор.

Једна млатица по американској системи са витлом на коли, да се може привлачити кошта 400 фор.

Једна млатица собствени наш производ кошта без сламотреса 250 фор. а са сламотресом 300 фор. а. вр.

Једна млатица са витлом на ступцу по системи Пинета немачки производ 200 фор. за два коња по 80—100 крста врше на дан.

Једну сејаљку од Claytona и Schutlevorta по системи Гаретовој од 13 редова дајемо за 300 фор.

Једну сејаљку од Маршала од 13 редова за 300 фор.

Једну сејаљку по новом начину, лаку пара 11 редова а и горе сеје како ко воле, треба један коњ, а кошта само 1 ф. 40 н. а. вр.

Једна сејалка што човек о врат обеси да може једнако сејати кошта само 20 ф.

Једна сејаљка по гаретовој системи са дрвеним точкови и нужним ливеним и кованим гвозђем од 13 редова врло солидно урађена кошта на месту 240 фор. а. вр.

Ветрењача од 30—50 фор. Можемо увек послужити са чистом и лепом робом а најдуже за 8—10 дана.

Нацрте из по нас важни узрока за сад неиздајемо а по овом опису мање више знаду и наши земљеделци те фабрикате.

Условија су $\frac{1}{3}$ капареа остала у наточ или меницу са три подписа на 3—4 месеца.

1—3

Manojlović & Comp.
и Sentomašu

ВЛАСНИК „ЗАДРУГА ЗА ОРНСКУ НАРОДНУ ШТАМПАРИЈУ“. — УРЕДНИК: Владан Арсенијевић.